

מחשבת ישראל

לבתי ספר דתיים

הוראות לנבחן

- א. משך הבחינה: שעה וחצי.
- ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שלושה חלקים, ובהם שבעה נושאים.
חלק ראשון	—	(18x2)	—	36 נקודות
חלק שני	—	(16x3)	—	48 נקודות
חלק שלישי	—	(16x1)	—	16 נקודות
סה"כ	—		—	<u>100 נקודות</u>
- עליך לענות על שלושה נושאים, על פי ההוראות בשאלון.
- ג. עליך לענות אך ורק על הפרקים שלמדת לקראת הבחינה החיצונית.
אין לענות על שאלות בנושאים שלמדת בחלופת הערכה (30%).
- ד. חומר עזר מותר בשימוש: אין.
- ה. הוראות מיוחדות: כתוב תשובות קצרות ובהירות. בסס את דבריך על המקורות שלמדת.

כתוב במחברת הבחינה בלבד, בעמודים נפרדים, כל מה שברצונך לכתוב כטיוטה (ראשי פרקים, חישובים וכדומה).
רשום "טיוטה" בראש כל עמוד טיוטה. רישום טיוטות כלשהן על דפים שמחוץ למחברת הבחינה עלול לגרום לפסילת הבחינה!

**ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.
בהצלחה!**

הערה: סדר הנושאים בבחינה אינו זהה לסדר הפרקים בספר הלימוד.
שים לב לכותרות הנושאים בבחינה.

השאלות

חלק ראשון (36 נקודות)

בחלק זה ארבעה נושאים. עליך לבחור בנושא אחד שלמדת לקראת הבחינה החיצונית.
אין לבחור בנושא שלמדת בחלופת הערכה.
בנושא שבחרת ענה על שתי שאלות (לכל שאלה – 18 נקודות).

הנושא: אדם מחפש את עצמו

אם בחרת בנושא זה, ענה על שתיים מן השאלות 1-3.

1. א. המח"ל, מסילת ישרים, פרק א'
 "האדם השלם [...] יצא מן הפרוזדור הזה וייכנס בטרקלין".
 (1) הסבר מהו ה"פרוזדור" ומהו ה"טרקלין".
 (2) מהי משמעות החיים של האדם בפרוזדור, ומהי משמעות החיים שלו בטרקלין?
 (10 נקודות)
- ב. הרב אשכנזי ("מניטור"), שבת ה'
 הרב אשכנזי נעזר בדימוי כדי להסביר כי "מוחלטות קיומו של הקב"ה הופכת את רעיון קיום האדם בתוך עולמו של הקב"ה לחסר משמעות".
 כתוב את הדימוי, והסבר בעזרתו את המשפט המצוטט. (8 נקודות)
2. א. ר' צייטלין, על גבול שני עולמות
 "אני רוצה [...] הכי מהר, הכי יפה.
 אני רוצה הכול הכי טוב, הכי הרבה.
 אני רואה את זה מולי, צבעוני, טבעי [...]
 אני רוצה גם, אני רוצה גם [...]"
 (מתוך השיר "אני רוצה גם", מילים: יהודה פוליקר ויעקב גלעד)
 (1) על פי ר' צייטלין, מהי הסיבה לחוסר הסיפוק שבא לידי ביטוי בשיר? הסבר את תשובתך.
 (2) האם אתה מזדהה עם מילות השיר? הסבר את תשובתך.
 (9 נקודות)
- ב. מהר"ל, תפארת ישראל
 "כה אמר ה' צבאות אם בדרכי תלך... ונתתי לך מַהלכים בין העמדים האלה" (זכריה, ג', ז').
 מהר"ל ציטט חלק מפסוק זה והסביר ש"העמדים" הם המלאכים ("העליונים").
 (1) על פי שיטת מהר"ל, מדוע המלאכים נקראים "עמדים"?
 (2) על פי שיטת מהר"ל, הסבר מי הם ה"מהלכים" ומדוע הם נקראים כך.
 (3) על פי שיטת מהר"ל, למה נחשבים בעלי החיים – ל"מהלכים" או ל"עמדים"? הסבר את תשובתך.
 (9 נקודות)

3. א. ויקטור פרנקל, האדם מחפש משמעות

"חיפושי האדם אחר פשר וערכים עלולים לעורר מתיחות פנימית ולא להשרות שיווי משקל פנימי".

(1) מדוע לדעתך החיפושים אחר פשר וערכים עלולים לעורר מתיחות פנימית?

(2) על פי פרנקל, האם המתיחות הפנימית היא חיובית או שלילית? הסבר את תשובתך.

(9 נקודות)

ב. רמח"ל, מסילת ישרים, פרק י"ט; הרב דסלר, מכתב מאליהו

גם רמח"ל וגם הרב דסלר מתארים דמות של חסיד.

(1) על פי רמח"ל, מה נדרש מן החסיד מלבד קיום המצוות?

(2) על פי הרב דסלר, מדוע רק חסיד שעושה חסד יזכה ליהנות מזיו השכינה?

(9 נקודות)

הנושא: אמונה ומידות

אם בחרת בנושא זה, ענה על שתיים מן השאלות 4-6.

4. א. רמב"ם, הלכות תשובה

"וכיצד היא האהבה הראויה? הוא שיאהב את ה' אהבה גדולה [...] עד שתהא נפשו קשורה באהבת ה' ונמצא שוגה בה תמיד כאילו חולה חולי האהבה, שאין דעתו פנויה מאהבת אותה אישה [...] יותר מזה תהיה אהבת ה' בלב אוהביו [...] כמו שציוונו 'בכל לבבך ובכל נפשך' " (פרק י', הלכה ג').

(1) לדעתך, כיצד אפשר לקיים בפועל את דברי רמב"ם "שיאהב את ה' אהבה גדולה" בחיי היום-יום?

(2) הרב סלוביץ' כתב בספרו "על התשובה": "אמונתנו במציאות ה' תיעשה להכרה תמידית [...] במציאות אלוקים, הכרה שאין בה לעולם היסח הדעת".

הסבר את הרעיון המשותף לדברי רמב"ם, המובאים בפתיח לסעיף א, ולדברי הרב סלוביץ'.

(10 נקודות)

ב. הרב בר שאול, מצווה ולב

"בהגיע האדם לאהבת ה', חלה עליו החובה להיות דמות של אוהב ה'."

על פי הרב בר שאול, תאר את דמותו של אוהב ה', והסבר מהי השפעתו על האנשים בסביבתו. (8 נקודות)

5. א. הנצי"ב מוולוז'ין, העמק דבר

(1) על פי הנצי"ב, מהו ההבדל בין אדם צדיק לבין אדם ישר?

(2) על פי הנצי"ב, באיזו תקופה בהיסטוריה היהודית היו צדיקים שאינם ישרים? תאר את הדוגמה שלו לצדיקים שאינם ישרים.

(10 נקודות)

ב. הרב בן אמוזג, ישראל והאנושות

במהלך ההיסטוריה הואשם עם ישראל באנוכיות ובהתנשאות כלפי העמים האחרים.

הסבר כיצד הרב בן אמוזג סותר טענה זו באמצעות הפסוק "בני בכרי ישראל". (8 נקודות)

6. א. הרב דסלר, מכתב מאלהו

(1) מה נהג הרב דסלר לומר לזוגות במעמד החופה?

(2) לדעתך, מדוע בחר הרב דסלר לומר את דבריו דווקא במעמד זה?

(9 נקודות)

ב. אריך פרום, אומנות האהבה

(1) "אלוקים מסביר ליונה [הנביא] שעיקר האהבה הוא עֲמָל [...] אדם אוהב מה שהוא עמל בו, ואדם עמל בדבר שהוא אוהבו".

הסבר דברים אלה.

(2) על פי אריך פרום, איזה פתרון מעשי היית מציע לחבר שאומר כי הוא אינו אוהב להתפלל? פרט את תשובתך.

(9 נקודות)

הנושא: אמונה בשעת משבר

אם בחרת בנושא זה, ענה על שתיים מן השאלות 7-9.

7. א. ריה"ל, ספר הכוזרי

"ומי שנתיישב כל זה בדעתו יגיע למדרגה המסופרת על 'נחום איש גם זו' אשר על כל צרה שהייתה באה עליו היה אומר [...]".

(1) מה היה "נחום איש גם זו" אומר על כל צרה שהייתה באה עליו?

(2) על פי ריה"ל, הסבר כיצד אפשר להגיע למדרגה של "נחום איש גם זו".

(9 נקודות)

ב. הרב סולוביצ'יק, קול דודי דופק

(1) "האדם השקוע במעמקי גורליות קפואה, לשווא יבקש את פתרון בעיית הרע [...] משל למה הדבר דומה? לאדם המסתכל בשטיח נהדר [...] מצידו השמאלי".

הסבר כיצד יש להתייחס לבעיית הרוע בעולם, על פי המשל והנמשל של "השטיח הנהדר".

(2) הסבר את ההבדל בין דרך ההתמודדות של איש הגורל עם הסבל בעולם לבין דרך ההתמודדות של איש הייעוד עם הסבל בעולם.

(9 נקודות)

8. א. ר' נחמן מברסלב, ליקוטי מוהר"ן

(1) על פי ר' נחמן, תאר מה היצר הרע מנסה לגרום לאדם שחטא.

(2) הסבר כיצד מציאת "מעט טוב" באדם עצמו מאפשרת לו לחזור בתשובה.

(9 נקודות)

ב. הרב עוזיאל, הגיוני עוזיאל

"תכלית מעשה העקדה בסיפור כל פרטיו ופרטי פרטיו...".

ציין שתי מטרות של סיפור העקדה לפרטיו. (9 נקודות)

9. א. הרב ישראלי, פרקים במחשבת ישראל

"הכפירה [...] היא בעומקו של דבר, לא רק כפירה באלוקים, אלא גם כפירה בצלם האלוקים אשר באדם.

היא מוכרחה לכפור בקיומה של נשמה חצובה מתחת כיסא הכבוד".

(1) הסבר מהי המשמעות של "כפירה בצלם אלוקים אשר באדם".

(2) על פי הרב ישראלי, מדוע התחזקו גורמי הכפירה דווקא בתקופה המודרנית?

(12 נקודות)

ב. שרגא פישרמן, נוער הכיפות הזרות

פישרמן ציטט בספרו נער שהפסיק לקיים מצוות:

"בהתחלה היינו יושבים [בשבת] לראות סרט בטלוויזיה [...] פחדנו שהשמיים עומדים ליפול, אחר כך ראינו ששום דבר לא קרה".

לדעתך, איזו בעיה בחינוך לאמונה באה לידי ביטוי בדברי הנער: "פחדנו שהשמיים עומדים ליפול, אחר כך ראינו

ששום דבר לא קרה?" הסבר את תשובתך. (6 נקודות)

הנושא: גאולה וימות המשיח

אם בחרת בנושא זה, ענה על שתיים מן השאלות 10-12.

10. א. הרב קלישר, דרישת ציון

"אם [את] עבודת ארצנו כוננה ידנו, אז בלי ספק יצווה ה' את הברכה".

על פי הרב קלישר, כתוב נימוק אחד גשמי ונימוק אחד רוחני לתמיכה בהקמת המושבות בארץ-ישראל ובפיתוח החקלאות בהן. (9 נקודות)

ב. הרב עוזיאל, הגיני עוזיאל

"ישראל מתגאים בעולמם [...] ואומות העולם מתגאים במלכותם".

ציין הבדל אחד בין המתגאים בעולמם (כגון שלמה המלך) לבין המתגאים במלכותם (כגון אדריאנוס קיסר). (9 נקודות)

11. א. הרב חרל"פ, ממעייני הישועה; האדמו"ר מסלונים, ההרוגה עליך

יש אנשים שאינם מצפים לישועה ולגאולה. כיצד תנסה לשכנע אותם בחשיבות הציפייה לישועה? בתשובתך התבסס על דברי הרב חרל"פ אן על דברי האדמו"ר מסלונים. (6 נקודות)

ב. האדמו"ר מנחם מנדל שנאורסון מליובאוויטש, "דעת תורה"; הרב צבי יהודה קוק, המדינה כהתקיימות

חזון הגאולה

"אבינו שבשמיים צור ישראל וגואלו ברך את מדינת ישראל ראשית צמיחת גאולתנו".

(מתוך התפילה לשלום המדינה)

(1) האדמו"ר מליובאוויטש התנגד לתפיסה שלפיה הקמת המדינה היא התחלת הגאולה.

כתוב את שני הנימוקים שלו להתנגדותו.

(2) על פי הרב צבי יהודה קוק, כתוב טענה שבאמצעותה אפשר להתמודד עם אחד מן הנימוקים

של האדמו"ר מליובאוויטש.

(12 נקודות)

12. א. הרב סולוביצ'יק, קול דודי דופק

הרב סולוביצ'יק כתב על שש קריאות ("שש דפיקות") של הקב"ה לעם ישראל. לפניך רשימה של שלוש מהן. הסבר שתיים מן ה"דפיקות" האלה:

- "תקומת מדינת ישראל במובן פוליטי הייתה התרחשות כמעט על-טבעית".
- "דפיקת הדוד נשמעה בשדה הקרב".
- "כל טענות התאולוגים הנוצרים [...] נתבדו".

(10 נקודות)

ב. תלמוד בבלי, סנהדרין, דף צ"ח, ע"א

"אמר רבי אבא: אין לך קץ מגולה מזה שנאמר: 'ואתם הרי ישראל...'"

- (1) על פי רבי אבא, הסבר את הסימן המובהק לגאולת עם ישראל.
- (2) כתוב סימן אחר שלדעתך יכול לסמן את תחילת הגאולה. הסבר את תשובתך.

(8 נקודות)

חלק שני (48 נקודות)

עליך לענות על שלוש מן השאלות 13-16 (לכל שאלה – 16 נקודות).

הנושא: אני מאמין (נושא חובה)

13. א. רס"ג, הקדמת אמונות ודעות

"מה שאנחנו חוקרים ומעיינים בענייני אמונתנו הוא לשני עניינים".
על פי רס"ג, מה הן שתי המטרות של לימוד האמונה? (8 נקודות)

ב. הרב יוסף חיים מבגדד ("הבן איש חי"), משלי הבן איש חי

"האם ברורה ונדאית יותר, כי הכול רואים שיצא הבן מבטנה, והכול מעידים שהיא אימו".
על פי הבן איש חי, הסבר את הקשר בין משל זה לבין מעמד הר סיני. (8 נקודות)

14. א. ריה"ל, ספר הכוזרי, מאמר ראשון

"אמר החבר: [...] האדם נתייחד מכל בעלי החיים בעניין השכלי [...] ומה היא מדרגה למעלה מזאת?"

(1) מה הייתה תשובת מלך כוזר על שאלת החבר?

(2) החבר דחה את תשובת מלך כוזר. הסבר דחייה זו.

(8 נקודות)

ב. הרב שקופ, הקדמה לשערי יושר

"איש השלם ראוי להשריש בנפשו להרגיש שכל העולמות כולם הוא ה'אני' שלו, והוא בעצמו רק כאיבר קטן בתוך הבריאה כולה, ואז גם רגש אהבת עצמו עוזר לו לאהוב את כל עם ישראל ואת כל הבריאה כולה. ולדעת מרומז עניין זה במאמרו של הלל עליו השלום שהיה אומר: 'אם אין אני לי מי לי, וכשאני לעצמי מה אני, הינו שראוי לכל אדם להתאמץ לדאוג תמיד בעד עצמו, אבל עם זה יתאמץ להבין שאני לעצמי מה אני, שאם יצמצם את ה'אני' שלו בחוג צר כפי מראית עין, אז 'אני' זה מה הוא, הבל הוא וכאן נחשב".

(1) על פי הרב שקופ, הסבר במילים שלך כיצד "רגש אהבת עצמו עוזר לו לאהוב את כל עם ישראל".

(2) לדעתך, מדוע אם אדם "יצמצם את ה'אני' שלו [...] אז 'אני' זה מה הוא, הבל הוא וכאן נחשב"?

(8 נקודות)

15. א. ריה"ל, ספר הכוזרי, מאמר שלישי

"אילו הייתה הזרוע מונעת את דמה בשעה שיש צורך בהקזתו, היה הגוף כְּלָה והזרוע כְּלָה עימו".

על פי ריה"ל, הסבר את המשל ואת הנמשל. (6 נקודות)

ב. חזון איש, אמונה וביטחון

"כאשר האדם נפגש במקרה אשר לפי הנוהג שבעולם צפוי אליו [לאדם] סכנה... [לא יזכור] שאין המקרה אדון לנו".

(1) הסבר דברים אלה.

(2) על פי החזון איש, מה צריכה להיות התגובה המעשית של האדם כשהוא נפגש בסכנה?

(10 נקודות)

16. א. רמח"ל, הקדמה למסילת ישרים; רבנו בחיי, הקדמה לחובות הלבבות

רבנו בחיי ורמח"ל משווים את לימוד יראת ה' לחיפוש מטמון (אוצר) כסף ולגילוי.

(1) הסבר את משמעות החיפוש על פי רמח"ל.

(2) על פי רבנו בחיי, הסבר את משל הכסף השחור ואת הנמשל של משל זה.

(3) עם אילו מן הדברים אתה מזדהה יותר — עם דברי רבנו בחיי א עם דברי רמח"ל? נמק את תשובתך.

(10 נקודות)

ב. הרב קוק, למהלך האידיאות בישראל

על פי הרב קוק, מדוע יש צורך בהקמת מדינה השומרת את דרך ה'? (6 נקודות)

חלק שלישי (16 נקודות)

בחלק זה שני נושאים. עליך לבחור בנושא אחד שלמדת לקראת הבחינה החיצונית.
אין לבחור בנושא שלמדת בחלופת הערכה.
בנושא שבחרת עליך לענות על שאלה אחת.

הנושא: אמונה, תרבות ויצירה

אם בחרת בנושא זה, ענה על אחת מן השאלות 17-18.

17. א. הרב קוק, אורות הקודש, איגרות הראי"ה, הקדמה לשיר השירים; הרב וינברג, שרידי אש

"יצירה אומנותית מחייבת [...] תודעת חירות ותחושה של חוסר מוגבלויות [...] אי אפשר לעודד יצירה, ובה בעת להחזיק את היוצר קשור בחבל קצר".

(הרב לוביץ, "אומנות ואמונה")

(1) הסבר את הבעיה שמוזכרת בקטע זה.

(2) על פי דעתך אן על פי אחד מן המקורות שלמדת, כיצד יש להתמודד עם בעיה זו? הסבר את תשובתך.
(8 נקודות)

ב. הרב קוק, איגרות הראי"ה (איגרת לבית ספר בצלאל)

"ירושלים האהובה [...] חולת מחלת הגלות המרה [...] היא דורשת יופי, אומנות [...] אולי אין הדבר בעיתו, יאמרו בעלי חשבון, ישנם צרכים קדומים, יותר מוכרחים [...] אבל [...] הדרישה בעצמה היא אות חיים, אות תקווה לישועה [...] המקצוע החשוב הזה, של האומנות היפה, יוכל באמת להביא ברכה ולפתוח שערי פרנסה וכלכלה [...] והוא יפתח גם כן את רגש היופי והטוהר שבני ציון היקרים מוכשרים לו".

(1) על פי דברים אלה, ציין שני נימוקים בעד פתיחת בית הספר לאומנות "בצלאל", ונימוק אחד נגד.

(2) הסבר את המשפט: "הדרישה בעצמה היא אות חיים, אות תקווה לישועה".

(8 נקודות)

18. א. הרב קוק, הקדמה לשיר השירים

"מה נמוכים הם הגמדים [...] הזוחלים סביב לשדרת האבנים התחתונה של מגדל [...] ורושמים את קומתו [...] רק כדי תנופת ידם הקצרה".

תאר את המשל, והסבר את הנמשל. (8 נקודות)

ב. הרב וינברג, שרידי אש; הרב קוק, הקדמה לשיר השירים

"אם תיגשו ליהודי זקן בשכונה שלנו [מאה שערים] ותשאלו אותו מהי אומנות, הוא יגיד לכם שאומנות היא משהו שהגויים המציאו כי לא הייתה להם התורה הקדושה".

(מעובד על פי סדרת הטלוויזיה "שטיסל", היוצרים: אורי אלון ויהונתן אינדורסקי)

כתוב תגובה על טענה זו באמצעות שני טיעונים – טיעון אחד של הרב קוק, וטיעון אחד של הרב וינברג.

(8 נקודות)

הנושא: החיים והמוות

אם בחרת בנושא זה, ענה על אחת מן השאלות 19-20.

19. א. ריה"ל, ספר הכוזרי, מאמר ראשון

"לא נאמר בתורה: אם תעשו ככל המצווה הזאת אביאכם אחרי מותכם אל גנות ואל מקום תענוגות".

(1) על פי ריה"ל, מהו הייעוד של האדם?

(2) מהו השכר בעולם הזה לאדם שהולך בדרך התורה?

(10 נקודות)

ב. הרב קוק, אורות הקודש

"כל עמל האדם סובב והולך הוא להינצל מן המוות, ולא יבוא למטרתו כי אם בהגדילו את נשמתו".

מדוע העמקת החיים הרוחניים בעולם הזה עוזרת לאדם להתמודד עם הפחד מן המוות? (6 נקודות)

20. א. רמב"ם, הלכות תשובה

הסבר את דעת רמב"ם בנוגע לגישה שלפיה השכר בעולם הבא יהיה אוכל, שתייה ותענוגות.

(8 נקודות)

ב. רמח"ל, דרך ה'

(1) על פי ריה"ל, מה קורה לנשמה בעולם הנשמות לאחר צאתה מגוף האדם?

(2) מהו תפקיד הנשמה בגוף האדם מלבד הענקת החיים?

(8 נקודות)

בהצלחה!